

پدیده های
انقلاب شاه و ملت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
رتال جامع علوم انسانی

از

سرکار خانم دکتر
سیدمهرنگار

(فوق لیسانس در تاریخ)

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پدیده‌های

انقلاب

شاه و ملت

پنجاه سال تلاش و سازندگی ، پنجاه سال کوشش در بهسازی اجتماع ، پنجاه سال پیکار مداوم برای سعادت و شکوفائی جامعه ، پنجاه سال سازمان‌دهی و پیشرفت را در جامعه ایرانی ارج می‌نهیم و دگرگونی-های شگرف بویژه انقلاب ششم بهمن ۲۵۲۱ (۱۳۴۱) را گرامی داشته و بدان می‌بالیم . انقلابی که با ویژگیهای ملی جامعه ایران روئید و پایدار ماند و هرروز چون نهالی برومند ، شادابتر و بارورتر میگردد .

انقلابی که در اثر آن آرمانهای کهنه گذشته جای خود را به باورهای تازه داد و اندیشه‌هایی که به نیروی پویائی نظام فکری تحول یافت و رساتر و گویاتر ادا شد. برای نگاشتن پدیده‌های انقلاب شاه و ملت، هدف بررسی تحلیلی فلسفه انقلاب و تشریح ویژگیهای آن نمی‌باشد زیرا پژوهش در هر يك از این دو مورد، خود در خور تدوین کتابهای جداگانه‌ایست، بلکه در این مختصر کوشش شده که با زبان آمار و ارقام که سخن از واقعیتها دارند آثار و نتایج هفده اصل انقلاب برشته تحریر درآید. هرچند باید اذعان نمود که این آمار و ارقام ظاهرآ جامعه ایرانی را از نظر تقوا، صداقت، اخلاص عمل، شرف کار و بطور کلی اصول معنوی نمی‌شناساند ولی آنرا نیز میتوان از خلال حرکت حیاتی ملت، نهاد و پدیده‌هایی که بوجود می‌آورند، تأیید و فزونی همبستگی افراد و تمایلات ملی به پیروی از اصول تفاهم و دوستی، اعتقادات مذهبی و فضیلت، شخصیت و شرف انسانها دریافت و حتی محاسبه نمود. باشد که با توجه باین اصول مادی و معنوی و با استمرار انقلاب شاه و ملت، مردم ایران هرچه زودتر در برابر چشم اندازه‌های امیدآفرین تمدن بزرگ قرار گیرند.

سرگرد محمد کشمیری

اسفندماه ۲۵۳۵

انقلاب ایران

انقلاب ایران دگرگونی‌های اساسی در بنیادها، خواستها و نیازها، محتوای فکری، رابطه بین‌گروهها و بطورکلی ساخت جامعه ایرانی بوجود آورد. انقلابی بود که تحرك و امیدهای برای پیشرفت همه‌جانبه اقتصادی، عدالت اجتماعی، ترقی فرهنگی، آزادی و مساوات، شرافت انسانی و بهبود وضع اجتماعی ایجاد نمود. انقلاب شاه و ملت يك انقلاب ناگهانی و لحظه‌ای نیست که در مرحله‌ای از زمان آغاز و در مرحله دیگر پایان یابد. این انقلاب با شرایط و اوضاع واحوالی که در جامعه در حال پیشرفت ایران حاکم است خود را سازگار می‌سازد، پژوهش و تعمق در اصول انقلاب بخوبی روشن‌گر این واقعیت است که این انقلاب بصورت يك پدیده دائمی و نافذ بر سرنوشت مردم ایران بجلو خواهد رفت و براساس تجارب مثبت و سازنده‌ای که به دست می‌آورد بصورت يك مجموعه تفکر و اندیشه انقلاب ملی و میهنی شکل می‌گیرد.

بررسی تأثیر اصول انقلاب با آنکه هر يك از آنها به تنهائی در اصلاح و بهبود یکی از شئون اجتماعی جامعه ایرانی نقشی خاص دارد ولی چون همه اصول در يك مسیر و برای بدست آوردن يك نتیجه تثبیت شده اند هنگامی مقدور است که تأثیر هر يك از آنها در اصول دیگر نیز بخوبی روشن و مشخص گردد.

در این مقاله کوشش شده است که ضمن رعایت حداکثر ایجاز، نخست اوضاع ایران بین سالهای ۲۵۰۰-۲۵۲۱ شاهنشاهی (۱۳۲۰-۱۳۴۱) خورشیدی را بررسی نموده و سپس اصول انقلاب شاه و ملت و تأثیر آنها در جامعه ایرانی، مورد پژوهش قرار گیرد.

سالهای

۲۵۰۰-۲۵۲۱ شاهنشاهی (۱۳۲۰-۱۳۴۱ خورشیدی)

جنگ جهانی دوم و حمله نیروهای متفقین بایران مشکلات و مصائب فراوانی برای ملت ایران بآرمغان آورد. کشته شدن عده‌ای از فرزندان ملت، از هم پاشیدگی نیروهای انتظامی و سلب آزادی عمل از ارتش در نواحی اشغال شده، کمیابی مواد غذایی و خواربار، تورم و آشفتگی در وضع مالی کشور، کاهش روزافزون صادرات کشور بسبب بسته شدن راههای بازرگانی بین‌المللی، مسأله تأمین احتیاجات پولی متفقین بریال و دهها مشکل دیگر موجب گردید که در پیشرفت کشور وقفه‌ای پدید آید. بقای ایران و اهمیت مسأله ایجاب می‌کرد که هرچه زودتر در رفع این نابسامانیها اقدام فوری بعمل آید و این امر مستلزم

آرامش و ثباتی می بود که در کشور برقرار گردد. شاهنشاه آریامهر با توجه خاصی که باین مسأله حیاتی داشتند نخست به تقویت ارتش توجه کردند. چنانکه در سخنرانی پنجم آبانماه ۲۵۰۰ (۱۳۲۰) در باشگاه افسران ارتش می فرمایند «از این پس و در آینده ارتش ما باید از هرجهت دارای مفهوم حقیقی ارتش که در دنیا وجود دارد باشد» و از همان تاریخ نیز اقدامات مؤثری در تجدید سازمان و بهبود وضع ارتش ایران بعمل آمد و با کوششهایی که برای پیشرفت همه جانبه آن صورت گرفت ارتش نو بنیاد ایران در اندک زمانی توانست باغتشاشات عشایر و طوایفی که در گوشه و کنار کشور سر به طغیان برداشته بودند خاتمه دهد و نیز به غائله فرقه دمکرات که آتش فتنه آن از سال ۲۰۵۴ (۱۳۲۴) روشن شده بود، در آذر ماه ۲۵۰۵ (۱۳۲۵) پایان بخشد و در نتیجه ثبات و آرامشی که برای پیشرفت شئون مختلف کشور لازم می بود رفته رفته پدید آمد و در خلال این حال ارتش، خود، نیز همزمان با این تحولات به پیشرفتهایی نائل گردیده که از آن جمله توسعه نیروهای زمینی، هوایی و دریائی ارتش شاهنشاهی و مجهز نمودن هریک از نیروها با وسایل مخصوص بن خود، تحول در نحوه سربازگیری و قوانین نظام وظیفه، ایجاد دگرگونی در سازمانهای اداری ارتش و مجهز نمودن آنها با وسایل جدید، افزایش سطح اطلاعات و معلومات افسران و درجه داران ارتش با تدریس علوم جدید و اعزام تعدادی جهت تحصیل بن خارج از کشور، رهبری و مدیریت صحیح، توجه به تخصص افسران و درجه داران ارتش و صدها مطلب دیگر نشانه ای از پیشرفت ارتش شاهنشاهی در سالهای مزبور می باشد.

در مورد بهداشت نیز کوششهای مؤثری صورت گرفت با اینکه وزارت بهداشتی از سال ۲۵۰۰ (۱۳۲۰) رسماً آغاز بکار نمود ولی باید گفت پیشرفت در این زمینه از سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) قابل توجه می باشد زیرا با اقداماتی که از این سال در این باره انجام گردید در وضع بهداشت عمومی تأثیر مهمی بجا گذارد. وزارت بهداشتی و سازمانهای وابسته بآن و همچنین جمعیت شیروخورشید سرخ و سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی، شهرداریها، بخشهای خصوصی و سایر سازمانهای مشابه هم در زمینه بهداشت اقدامات مؤثری انجام دادند. علاوه بر آن سایر وزارتخانه ها و سازمانها مانند وزارت جنگ، وزارت راه و ترابری، سازمان برنامه و بودجه، ژاندارمری و شهر بانی کشور شاهنشاهی، دانشکده های پزشکی هم مبلغ زیادی در بودجه سالیانه خود برای تأمین بهداشت کارمندان خویش اختصاص دادند. یکی از اقدامات مؤثری که از سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) در زمینه بهداشت صورت گرفت مبارزه دامنه داری علیه بیماری مالاریا بود و کوششهای بیش از ۳۸۰۰ نفر پزشک، مهندس و متخصص آزمایشگاه در این باره آنچنان مؤثر افتاد که می توان اظهار داشت در سال ۲۵۲۱ (۱۳۴۱) دیگر اثری از این بیماری مشهود نشد. همچنین مبارزه شدیدی علیه بیماری سل که همه ساله تلفات فراوانی میداد آغاز گردید و ایجاد ۱۷ مرکز ثابت و ۳ مرکز سیار، تأسیس ۱۲ آسایشگاه در مراکز استانها و افزایش تختخوابهای آنها از ۴۰۰ تخت به ۲۳۰۰ تخت و همچنین تلقیح بیش از نیمی از جمعیت کشور بر علیه بیماریهای آبله دیفتری - کزاز - سیاه سرفه - فلج و نظایر آن از اقدامات مهمی بود که تا سال ۲۵۲۱ (۱۳۴۱) علیه این بیماری خطرناک انجام

شده است. بموازات این اقدامات فعالیت برای افزایش بیمارستانها و تعداد تختخوابهای آنها نیز آغاز شد چنانکه در پایان سال ۲۵۱۹ و اوایل سال ۲۵۲۰ تعداد بیمارستانها، شامل بخشهای جراحی زایشگاه، آسایشگاه مسلولین در سراسر کشور ۴۵۹ باب بود که از این تعداد ۱۹۲ بیمارستان متعلق به وزارت بهداشتی و ۲۶۷ بیمارستان دیگر متعلق به سایر مؤسسات دیگر بود. تعداد تختخوابها در این سال بالغ بر ۲۸۴۶۸ عدد بود که از این تعداد نیز ۱۰۷۶۱ تختخواب متعلق به وزارت بهداشتی و ۱۷۷۰۷ تختخواب متعلق به سایر سازمانها بود اگر جمعیت نسبی را برای هر تختخواب محاسبه کنیم کمترین جمعیت نسبی در استان مرکزی (تهران) می باشد که برای هر ۳۶۶ نفر یک تختخواب موجود بود و بزرگترین رقم را استان بلوچستان و سیستان دارا بود که در این استان برای هر ۷۱۳۹ نفر یک تختخواب منظور می گردید. یک نظر در ارقام بودجه سالیانه وزارت بهداشتی طی پنجسال و مقایسه آن یعنی بین سالهای ۲۵۱۴-۲۵۱۹ (۱۳۳۴-۱۳۳۹) توجه مخصوصی را که در این سالها به مسأله بهداشت در سطح کشور ملحوظ میشده است بخوبی نشان میدهد بودجه سالیانه وزارت بهداشتی در سال ۲۵۱۴ مبلغ ۵۱۸/۰۰۰/۰۰۰ ریال بود که در سال ۲۵۱۹ بالغ بر ۱/۴۸۰/۶۲۱/۸۰۰ ریال گردیده است. در زمینه بهداشت می توان از کوششهایی که برای توسعه و ایجاد دانشکده های پزشکی، دامپزشکی و داروسازی در دانشگاههای ایران و بسط و توسعه آموزشگاههای پرستاری، تأسیس ۱۸ آموزشگاه بهیاری و کلاس مربیان بهداشت و تشکیل کنفرانسها و سمینارهای بهداشتی، تأسیس مراکز تحقیقات علمی، تشکیل قرنطینه ها در

مرزها ، خاصه مرز های خاوری کشور برای جلوگیری از سرایت بیماریهای واگیری بداخل کشور و مراقبت های بهداشتی برای مسافران ، تأمین آب سالم آشامیدنی بوسیله تصفیه آبها و لوله کشی، حفر چاههای عمیق و نیمه عمیق در شهرستانها و بخشها و دهستانها ، بهسازی چشمه ها و مسیر قناتها ، حفظ بهداشت تغذیه از طریق تاسیس کشتارگاهها و رعایت بهداشتی در آن ها و معاینه دامها قبل از کشتار و نظایر آن از اقدامات اساسی بوده که برای بهداشت همگانی انجام پذیرفته است.

در زمینه آموزش و پرورش نیز از سال ۲۵۰۰ - ۲۵۲۱ (۱۳۲۰ تا ۱۳۴۱) اقدامات مفید و مؤثری انجام شد که این پیشرفت خاصه از سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) بنحو بارزی روشن و مشخص است . تعداد کودکانها از ۷۲ باب در سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) به ۲۴۵ باب در سال ۲۵۲۲ (۱۳۴۲) افزایش یافت. تعداد دبستانها در طی این ده سال از ۵۶۷۵ باب به ۱۲۴۵۱ باب و دانش آموزان آنها از ۷۳۰/۷۹۳ نفر به ۱/۹۴۶/۳۰۲ نفر ، تعداد دبیرستانها از ۴۷۵ باب به ۱۲۱۷ باب و دانش آموزان دبیرستان از ۱۰۱/۱۴۰ نفر به ۳۲۶/۸۵۶ نفر ، مدارس کشاورزی و مدارس بازرگانی که در سال ۲۵۱۲ وجود نداشت در سال ۲۵۲۲ به ۲۱ باب و تعداد دانش آموزان این مدارس بالغ به ۹۱۹۸ نفر گردید و مدارس حرفه ای و صنعتی از ۶ باب به ۲۸ باب و تعداد دانشجویان دانشکده ها و مدارس عالی از ۸۹۱۸ نفر به ۳۵/۸۸۵ نفر ، تعداد معلمان نیز از ۳۱/۶۹۶ نفر به ۸۳/۹۹۱ نفر افزایش یافت ضمناً بودجه وزارت فرهنگ (آموزش و پرورش) که در سال ۲۵۱۲ - ۱/۴۳۹/۷۶۲/۰۰۰ ریال بود در

سال ۲۵۲۲ بالغ بر ۰۰۰/۰۰۰/۸/۵۱۳ ریال افزایش یافت. ولی باید توجه نمود که پیشرفت در شئون اجتماعی خاصه در آموزش و پرورش يك جامعه را تنها از دید کمیت نباید در نظر داشت بلکه کیفیت آن در سنجش و مقایسه حائز اهمیت بسیار است و باید از این نظر نیز این موضوع را مورد بررسی و مطالعه قرار داد. گسترش آموزش ابتدائی و متوسطه در شهرهای درجه اول و دوم و سوم و حتی در مراکز اکثر بخشها و روستاها، تربیت هرچه بیشتر معلمین ورزیده و کادر آموزشی بهتر، تغییر در نحوه تدریس، کوشش برای بهبود کتابهای درسی، مخصوصا یکنواخت نمودن آنها، توجه بیشتر به علوم و ادبیات و زبانهای خارجی، تعلیم بهیاری و منشی‌گری در تعدادی از مدارس مخصوص، آموزش خانه‌داری و طب‌اخ‌ی و خیاطی و گلدوزی و سایر رشته‌های هنری مشابه در مدارس دخترانه، ایجاد مدارس و هنرستانهای حرفه‌ای و تربیت جوانان برای مشاغل آزاد متناسب با استعداد آنها، ایجاد دانشسراهای کشاورزی و دبیرستانهای کشاورزی در مراکز استانها و کلاسهای تربیت معلم روستائی در دوره‌های کوتاه مدت برای روستائیان، توجه به تحقیقات علمی و ایجاد آزمایشگاهها و کتابخانه‌های جدید، پرورش جسمی و روحی جوانان با توجه به گسترش تربیت بدنی، ایجاد کلاسهای سالمندان و کلاسهای اکابر برای روستائیان، ایجاد دبیرستان‌های بازرگانی بمنظور تربیت کادر تخصصی برای امور اقتصادی و مالی کشور، تأسیس دانشگاههای جدید در مراکز استانها و ایجاد دانشکده‌های جدید در این دانشگاهها، توجه مخصوصی به تعلیم دانشجویان در خارج از کشور، افزایش بودجه آموزشی کشور همه حاکمی

از چگونگی توسعه و پیشرفت آموزش و پرورش در کشور می باشد از سال ۲۵۱۳ (۱۳۳۳) نیز برنامه هائی بمنظور تعلیمات اساسی در روستاها با کمک فنی سازمان علمی و فنی و فرهنگی سازمان ملل متحد «یونسکو» وضع شد که هدف آن بهبود زندگی روستائیان کشور بود. در این برنامه بهداشت، کشاورزی، مسائل مربوط به اقتصاد و دامپروری و تربیت طیور، عمران و آبادی، مساله شورای ده و شرکتهای تعاونی، صنایع و هنرهای روستائی، طرز تغذیه سالم، زندگی صحیح و روابط خانوادگی به روستائیان آموزش داده می شد. در آغاز این برنامه فقط چهار روستا از هر استان انتخاب گردید که در آن يك نفر مربی زن با همکاری آموزگاران دبستان همان ده نسبت با اجرای برنامه مزبور فعالیت میکردند ولی کم کم این برنامه در تمام شهرستانها توسعه یافت بطوریکه در اواخر سال ۲۵۱۹ و اوائل سال ۲۵۲۰ در ۱۳ استان و ۱۲۳ شهرستان، ۲۰۰ مرکز اصلی و ۴۷۵ مرکز فرعی ایجاد گردید.

برای اینکه کلیه اقدامات در احیای هنرهای ملی در يك جا متمرکز شود در سال ۲۵۰۹ (۱۳۲۹) اداره مستقلی بنام اداره کل هنرهای زیبای کشور در وزارت فرهنگ آن زمان تشکیل گردید، در سالهای بعد و در طی دوره کابینه هائی که تشکیل می گردید اقدامات ارزنده ای در این مورد انجام می شد (جدول شماره اکابینه هارا از آغاز مشروطیت تا زمان حاضر نشان میدهد) و کلیه مؤسسات هنری تابع وزارتخانه ها و بنگاههای مختلف دولتی نیز ضمیمه آن شد. این اداره دو هدف اساسی داشت: نخست توسعه و بهبود فنون هنرهای ملی اعم از نقاشی و موسیقی، دوم

تشکیل اداراتی که بتواند در سایر رشته های هنری و تربیتی فعالیت جدیدی را آغاز نمایند . کمی بعد اداره موسیقی کشور از وزارت فرهنگ، اداره هنرهای ملی از وزارت اقتصاد و صنایع و دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران نیز بدان ضمیمه شد و در نتیجه پایه وزارتخانه جدیدی بنام وزارت فرهنگ و هنر بنیان گذارده شد و وزارت فرهنگ سابق وزارت آموزش و پرورش نام گرفت . علاوه بر اقدامات مزبور گامهای مؤثری در زمینه

انجمن‌های فرهنگی، علمی، ورزشی، اجتماعی و غیره			
شماره ثبت	نام انجمن	تاریخ تاسیس	محل فعالیت
۱	انجمن فرهنگی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲	انجمن علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳	انجمن ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴	انجمن اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۵	انجمن فرهنگی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۶	انجمن ورزشی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۷	انجمن فرهنگی، علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۸	انجمن اجتماعی و فرهنگی ایران	۱۳۰۲	تهران
۹	انجمن علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۰	انجمن فرهنگی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۱	انجمن علمی، ورزشی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۲	انجمن فرهنگی، علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۳	انجمن اجتماعی، فرهنگی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۴	انجمن ورزشی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۵	انجمن فرهنگی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۶	انجمن علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۷	انجمن فرهنگی، علمی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۸	انجمن اجتماعی، فرهنگی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۱۹	انجمن علمی، ورزشی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۰	انجمن فرهنگی، علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۱	انجمن اجتماعی، فرهنگی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۲	انجمن ورزشی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۳	انجمن فرهنگی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۴	انجمن علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۵	انجمن فرهنگی، علمی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۶	انجمن اجتماعی، فرهنگی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۷	انجمن علمی، ورزشی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۸	انجمن فرهنگی، علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۲۹	انجمن اجتماعی، فرهنگی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۰	انجمن ورزشی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۱	انجمن فرهنگی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۲	انجمن علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۳	انجمن فرهنگی، علمی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۴	انجمن اجتماعی، فرهنگی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۵	انجمن علمی، ورزشی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۶	انجمن فرهنگی، علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۷	انجمن اجتماعی، فرهنگی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۸	انجمن ورزشی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۳۹	انجمن فرهنگی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۰	انجمن علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۱	انجمن فرهنگی، علمی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۲	انجمن اجتماعی، فرهنگی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۳	انجمن علمی، ورزشی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۴	انجمن فرهنگی، علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۵	انجمن اجتماعی، فرهنگی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۶	انجمن ورزشی و علمی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۷	انجمن فرهنگی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۸	انجمن علمی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران
۴۹	انجمن فرهنگی، علمی و اجتماعی ایران	۱۳۰۲	تهران
۵۰	انجمن اجتماعی، فرهنگی و ورزشی ایران	۱۳۰۲	تهران

صفحه اول جدول شماره ۱

تعداد روز	نام صدراعظم ، نخست وزیر	دوره های قانونگذاری
۲۲۲	نجفقلی خان بختیاری مصمما السلطنه	فترت بین دوره دوم وسوم
۲۱۰	میرزا محمد علی خان علاء السلطنه	فترت بین دوره دوم وسوم
۳۰۵	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	فترت بین دوره دوم وسوم
۲۳	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	دوره سوم
۶۰	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	دوره سوم
۱۰۶	عبدالمجید میرزا عین الدوله	دوره سوم
۱۲۶	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	دوره سوم
۷۲	عبدالحسین میرزا قوامانقرما	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۷۲	محمود علی خان سپهسالار اعظم	فترت بین دوره سوم و چهارم
۶۰	میرزا حسن خان وثوق الدوله	فترت بین دوره سوم و چهارم
۲۸۵	محمد علی خان علاء السلطنه	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۴	عبدالمجید میرزا عین الدوله	فترت بین دوره سوم و چهارم
۵۰	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	فترت بین دوره سوم و چهارم
۳۰	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۰۴	نجفقلی خان بختیاری مصمما السلطنه	فترت بین دوره سوم و چهارم
۲۹	نجفقلی خان بختیاری مصمما السلطنه	فترت بین دوره سوم و چهارم
۵۲	میرزا حسن خان وثوق الدوله	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۴	میرزا حسن خان وثوق الدوله	فترت بین دوره سوم و چهارم
۷۳۰	میرزا حسن خان وثوق الدوله	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۲۰	میرزا حسن خان وثوق الدوله	فترت بین دوره سوم و چهارم
۹۰	فتح الله خان سردار منصور سیددار اعظم	فترت بین دوره سوم و چهارم
۲۴	فتح الله خان سردار منصور سیددار اعظم	فترت بین دوره سوم و چهارم
۹۰	میرزا سید عباس الدین طباطبائی	فترت بین دوره سوم و چهارم
۳۱	میرزا سید عباس الدین طباطبائی	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۴	میرزا احمد خان قوام السلطنه	فترت بین دوره سوم و چهارم
۱۰۴	میرزا احمد خان قوام السلطنه	دوره چهارم
۱۰۶	میرزا احمد خان قوام السلطنه	دوره چهارم
۱۱۰	میرزا حسن خان مشیرالدوله	دوره چهارم
۲۱۷	میرزا احمد خان قوام السلطنه	دوره چهارم
۱۰۱	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	دوره چهارم
۱۲۱	میرزا حسن خان مستوفی الممالک	دوره چهارم
۱۷۱	رضا خان سردار سپه	فترت بین دوره چهارم و پنجم
۱۵۵	رضا خان سردار سپه	دوره پنجم
۲۳۴	رضا خان سردار سپه	دوره پنجم
۹۴	رضا خان سردار سپه	دوره پنجم
۲۲۱	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۵۵	حسن مستوفی	دوره پنجم
۱۲۲	حسن مستوفی	دوره پنجم
۱۲۰	حسن مستوفی	دوره پنجم
۵۴۲	مهدیقلی هدایت	دوره پنجم
۷۹۰	مهدیقلی هدایت	دوره پنجم
۱۲۵	مهدیقلی هدایت	دوره پنجم
۲۲۴	مهدیقلی هدایت	دوره پنجم
۱۲۰	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۲۷۴	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۶۵۲	محمود جم	دوره پنجم
۷۸۰	محمود جم	دوره پنجم
۲۲۹	دکتر احمد حسن قزوینی	دوره پنجم
۲۲۱	علی منصور	دوره پنجم
۳۵	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۷۳	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۸۸	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۷	محمد علی فروغی	دوره پنجم
۱۲۰	علی سیدی	دوره پنجم
۱۹۰	احمد توأم	دوره پنجم
۴۰۵	علی سیدی	دوره پنجم
۹	محمد ساعد	دوره پنجم
۱۲۸	محمد ساعد	دوره پنجم
۸۰	محمد ساعد	دوره پنجم
۱۵۷	مرتضی قلی بیات	دوره پنجم
۳۲	ابراهیم حکیمی	دوره پنجم

دوره های فانوگداری	نام مدراسظم ، نخست وزیر	بعد از وزیر*	طول کابینه (روز)
دوره چهاردهم	محسن صدر	۱۲	۱۰۷
دوره چهاردهم	ابراهیم حکیمی	۱۳	۷۷
دوره چهاردهم	احمد قوام	۱۱	۱۶۵
فترت بین دوره چهاردهم و پانزدهم	احمد قوام	۱۲	۲۴۰
فترت بین دوره چهاردهم و پانزدهم	احمد قوام	(۵) ۱۵	۸۲
دوره پانزدهم	احمد قوام	(۵) ۱۵	۹۳
دوره پانزدهم	ابراهیم حکیمی	۱۱	۱۵۲
دوره پانزدهم	شهاب الدین میر	۱۲	۱۲۵
دوره پانزدهم	محمد صادق	۱۱	۱۱۱
دوره پانزدهم	محمد باعد	۱۳	۲۸
دوره پانزدهم	محمد باعد	۱۲	۸۱
دوره شانزدهم	علی منصور	(۶) ۱۶	۳۵۰
دوره شانزدهم	سید محمد صالح علی رزم آرا	۱۲	۲۲
دوره شانزدهم	حسن علاء	۱۵	۴۲۹
دوره شانزدهم	دکتر محمد مصطفی	(۲) ۲	۲
دوره شانزدهم	احمد قوام	(۸) ۱۱	۳۸۹
دوره شانزدهم	دکتر محمد مصطفی	۱۳	۱۴۲
دوره شانزدهم	سید فضل اله اهدی	(۹) ۱۲	۳۳۵
دوره شانزدهم	سید فضل اله اهدی	۱۳	۲۰۱
دوره شانزدهم	حسن علاء	۱۶	۳۸۸
دوره شانزدهم	حسن علاء	۱۵	۱۲۵
دوره شانزدهم	دکتر محمد جبرائیل	۱۶	۱۹۱
فترت بین دوره شانزدهم و هیجدهم	مهدی بن جعفر شریف امامی	۱۶	۵۷
دوره هیجدهم	سید محمد بن جعفر شریف امامی	۱۶	۴۲۷
دوره هیجدهم	دکتر علی امینی	۱۵	۲۱۴
فترت بین دوره هیجدهم و بیستم	اسداله علم	۱۵	۲۲۷
فترت بین دوره بیستم و یکم	اسداله علم	۱۴	۱۵۲
دوره بیستم و یکم	اسداله علم	۱۶	۳۱۹
دوره بیستم و یکم	احمد علی منصور	(۱۰) ۲۱	۸۹۵
دوره بیستم و یکم	امیر عباس هویدا	۲۳	۱۴۲۲
دوره بیستم و یکم	امیر عباس هویدا	۲۳	۱۴۴۹
دوره بیستم و چهارم (۱۳۳۲ تا ۱۳۳۴)	امیر عباس هویدا	۲۴	۱۹۴

(۱) - روز ۱۶ اسفند ۱۳۶۸ تا هاستانی اولین کابینه رسمی پهلوی را بنام شورای عالی رجال و روحانیون بدون رئیس الوزرا روی کار آمدند این کابینه با روزی کسبه محمدولی خان سنگینی اولین کابینه خیرخواه و زمان سلطان احمد شاه تاجرانسکین داد ادامه یافت.

(۲) - نخست وزیر معتمد داروزارت جنگ بنبر بوده است.

(۳) - نخست وزیر معتمد داروزارت جنگ و هنر بنبر بوده است.

(۴) - نخست وزیر معتمد داروزارت جنگ بنبر بوده است.

(۵) - نخست وزیر معتمد داروزارت کشور بنبر بوده است.

(۶) - نخست وزیر معتمد داروزارت کشور بنبر بوده است.

(۷) - کابینه مرفعی بنده.

(۸) - نخست وزیر معتمد داروزارت جنگ بنبر بوده است.

(۹) - نخست وزیر معتمد داروزارت کشور بنبر بوده است.

(۱۰) - نخست وزیر معتمد داروزارت دارائی بنبر بوده است.

ملاحظه کتاب دولتیای مشروطیت تهیه شده در اداره کل قوانین نوشته محمد مصدق بروجنی.

صفحه سوم جدول شماره ۱

بسط روابط فرهنگی فیما بین دولت ایران و دول دیگر نیز در این زمان برداشته شده است اگر نگاهی بده سال یعنی از سال ۲۵۰۹-۲۵۱۹ (۱۳۲۹ تا ۱۳۳۹) بیفکنیم مشاهده می شود که در طی این ده سال ۱۵ قرارداد فرهنگی با کشور های یونان ، ایتالیا ، اسپانیا ، انگلستان ، هلند ، بلژیک ، آمریکا ، هند ، چین ، برزیل ، ژاپن ، مصر ، پاکستان ، ترکیه و لبنان منعقد گردیده است همچنین در مورد توسعه مبادلات فرهنگی و نیز درباره ایجاد کرسی زبان فارسی در دانشگاه های خارجی ، شناسائی مدارک تحصیلی و موسسات فرهنگی طرفین ، تأسیس خانه های فرهنگی ایران در سایر کشورها برقراری خانه ها و انجمن های فرهنگی کشور های دیگر در ایران و نیز ایجاد مدارس برای ایرانیان مقیم کشورهای همجوار در شیخ نشینهای خلیج فارس و تخصیص بودجه ای برای هر یک از آنها از اقدامات مؤثری بوده است که در این زمینه انجام شده است .

اقتصاد و صنایع ایران را می توان در این مدت بدو مرحله بخش نمود نخستین مرحله سالهای ۲۵۰۰-۲۵۱۲ (۱۳۲۰-۱۳۳۲) و مرحله دیگر از این سال تا سال ۲۵۲۱ (۱۳۴۱) می باشد . در مورد پیشرفت صنایع در نخستین مرحله اقدامات مهمی صورت گرفت کارخانجاتی که در دوران جنگ دچار بحران و وضع نامطلوبی گردیده بودند با اینکه بهبود و اصلاح آنها مورد توجه دولت قرار گرفته بود و اقداماتی هم در این باره صورت گرفت بدین معنی که دولت خود در رشته های از قبیل نساجی ، قندسازی و سیمان و نظایران فعالیت های انجام داد ولی چون این اقدامات محدود بود و با توجه به نیازمندی های کشور کافی نبود و سرمایه داران و بخش های خصوصی هم در این سالها سرمایه گذاری نمی کردند ، پیشرفت صنایع چندان قابل ملاحظه نبود . در این

سالها بانکی بنام بانک صنعتی و معدنی ایران تأسیس گردید و کلیه امور مربوط به مؤسسات اقتصادی و صنعتی غیر از صنعت نفت و انحصار دخانیات و راه آهن و سیلوها ، در بانک مزبور متمرکز گردید . در این سالها برای تأمین بهداشت و فرهنگ مردم و انجام کار های عمرانی و آبادی کشور لزوم برنامه منظمی احساس می شد . برای تنظیم برنامه حساب شده ای ، هیأتی بنام کمیته برنامه بوجود آمد و این هیأت با کمک کارشناسان داخلی و خارجی و براساس طرحهایی که وزارتخانه ها تهیه کردند ، برنامه ای بمدت هفت سال با بودجه ۲۱ میلیارد ریال تنظیم نمود . این برنامه که بنام برنامه هفت ساله اول نامیده شد در اول بهمن ماه ۲۵۰۶ (۱۳۲۶) بتصویب مجلس رسید و بعد از تصویب لایحه آن سازمان برنامه بوجود آمد که وظایف بانک صنعتی و معدنی ایران برعهده آن گذاشته شد . اما اجرای برنامه هفت ساله اول با مشکلاتی مواجه شد که مهمترین آن عدم توفیق دولت در مورد گرفتن وام از بانک بین المللی توسعه و ترمیم و بوجود آمدن بحران نفت و قطع درآمد دولت از منابع نفت جنوب بود که در نتیجه دولت مجبور گردید قسمتی از وجود برنامه هفت ساله را بابت هزینه های مستمر خود بپردازد . در مورد نفت باید گفته شود که قبل از جنگ دوم جهانی محصول سالیانه نفت ایران از ده میلیون تن افزون بود ولی با شروع جنگ عمل استخراج و تصفیه کاهش یافت و تنزل مداوم ارقام محصول نفت بالطبع موجب آن گردید که از میزان حق الامتیازی که شرکت سابق نفت به دولت ایران می پرداخت کاسته شود ولی اختیارات نفتی نیروهای متفقین در خاورمیانه برای سوخت و مواد نفتی باعث گردید که این کاهش چندان بطول نیانجامد بطوریکه در سال ۲۵۰۱ (۱۳۲۱) محصول نفت بالغ بر ۹/۳۹۹/۰۰۰ تن و در سال ۲۵۰۴

بمیزان بی سابقه یعنی ۱۶/۸۳۹/۰۰۰ تن رسید . اما در سال بعد بواسطه فعالیت های حزب توده و شورش و اعتصاب کارگران باز در پیشرفت محصول وقفه ای کلی ایجاد گردید تا اینکه بعد از ملی شدن صنعت نفت و اخراج کارکنان انگلیسی ، ایران خود استخراج و تصفیه نفت را بعهده گرفت ولی چون بازار های بین المللی نفت همیشه دستخوش کشمکشها و رقابتهای بسیار گوناگون می باشد برای یک شرکت نو بنیاد ایجاد پایگاه محکم و تثبیت وضع و در دست گرفتن بازار های خارجی کاری بسیار مشکل می بود . در نتیجه استخراج و تصفیه نفت شرکت ملی نفت ایران عملاً تقلیل یافت و بمیزانی رسید که فقط احتیاجات داخلی کشور را تأمین می نمود تا اینکه پس از مذاکرات بسیار گروهی از کمپانی های نفتی بین المللی متحد شده کنسرسیومی بمنظور استخراج و صدور قسمتی از نفت ایران تشکیل دادند . در مرحله دوم وضع صنایع و اقتصاد ایران یعنی از سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) باید گفت که بعد از قیام ۲۸ مرداد و استقرار امنیت و ثبات سیاسی در کشور و اعاده اعتماد عمومی و تضمین منافع سرمایه گذاران باز محیط آرام و مساعدی برای فعالیت های اقتصادی پدید آمد . برای تشویق سرمایه گذاران اقدامات چندی از قبیل معافیت های مالیاتی و گمرکی مؤسسات تولیدی ، تشویق صادرات و پرداخت جوایزی برای این منظور ، تنظیم تعرفه های گمرکی مناسب ، اعطای وام های دراز مدت به صاحبان صنایع ، اقدام مستقیم دولت در تکمیل واحدهای صنعتی متعلق بخود ، سعی در بهبود مرغوبیت محصولات ، تنظیم طرح های بزرگ و کوچک برای بهره برداری صحیح از معادن ، راهنمایی صاحبان صنایع ، تأسیس آموزشگاه های حرفه ای و توسعه دانشکده صنعتی ، تضویب و قانون جلب و حمایت سرمایه های خارجی ، از اقدامات مهمی است که در زمینه پیشرفت صنایع در

این دوره در ایران انجام گرفته است . در مورد صنعت نفت می توان اظهار داشت که از سال ۲۵۱۳ (۱۳۳۳) فعالیت و تجسسات علمی و فنی شرکت ملی نفت در منطقه فلات قاره خلیج فارس و نواحی دیگر ادامه یافت و مشخص گردید که منابع سرشار نفت و گاز منطقه مزبور از نظر بازرگانی قابل توجه و از لحاظ بین المللی و بازار فروش دارای ارزش اقتصادی فراوان است و براین اساس در سال ۲۵۱۶ (۱۳۳۶) قراردادی با شرکت ایتالیائی بنام آجیب مینراریا که بطور اختصار سریپ نامیده می شد منعقد گردید . این قرارداد اساس کهنه و فرسوده سنتهای قدیمی و فرسوده و غیر منصفانه ای را که قبلا در روابط و مناسبات مالی بین کشور های نفت خیز و شرکت های صاحب امتیاز وجود داشت بکلی درهم ریخت و اصلی را بنیاد گذارد که ۷۵ درصد درآمد سهم کشور صاحب نفت و ۲۵ درصد سهم شرکت استخراج کننده باشد . در سال ۲۵۱۷ (۱۳۳۷) قرارداد دیگری نیز بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت سهامی پان امریکن پترولیوم کورپوریشن با مزایای که برای سریپ ذکر شد منعقد گردید . انعقاد این قراردادها بعنوان یک موقعیت بزرگ سیاسی و اقتصادی ایران در سراسر جهان تلقی شد و کشور های تولید کننده نفت را برآن داشت که از ایران پیروی نمایند و درصدد تأمین منافع خود برآیند . در نتیجه شرکت های بزرگ نفتی جهان که منافع خود را در خطر می دیدند سخت بتکاپو افتادند و تقلیل بهای نفت خاورمیانه یکی از اقدامات آنها بود . برای جلوگیری و مقاومت در برابر تعدیات این شرکتها سازمان اوپک «سازمان کشور های صادرکننده نفت» با عضویت ایران ، عراق ، عربستان سعودی ، کویت و نژوئلا در سال ۲۵۱۹ (۱۳۳۹) تأسیس گردید تا منافع خود را در برابر مطامع شرکت های نفتی حفظ و از اقدامات خودسرانه آنها جلوگیری نمایند . در مورد

سایر صنایع باید اظهار داشت که از سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) تا ۲۵۲۱ (۱۳۴۱) کارخانه های چندی در کشور تأسیس شد که قبل از آن وجود نداشت از جمله این کارخانه ها ، کارخانه های مواد شیمیائی ، تهیه لوله های چدنی ، انواع لوازم الکتریکی ، روکش لاستیک ، کفشهای پلاستیکی ، اشیاء پلاستیک ، گاز اکسیژن ، شیرپاستوریزه ، روغن نباتی ، مشروبات غیر الکلی ، انواع لوازم خانگی ، مانند بخاری ، آبگرمکن ، کولر ، اجاق گاز ، یخچال ، کارخانه هائی برای ساخت انواع میخ ، زیپ ، کاشی و سرامیک رامی توان نام برد و تعداد کارخانه ها از ۱۳۰۰ عدد در سال ۲۵۱۲ به ۱۰/۰۰۶ کارخانه در سال ۲۵۲۱ بالغ گردید و تعداد کارگران از ۷۵۰۰ به ۱۳۹/۰۰۰ تن افزایش یافت که البته این رقم بدون احتساب کارگران صنایع نفت ، راه آهن ، دخانیات و شیلات می باشد . تعداد کارخانه های نساجی که در سال ۲۵۱۲-۱۴ کارخانه بود . در پایان سال ۲۵۲۱ به ۶۴ کارخانه رسید و قدرت تولیدی سالانه این واحدها از ۶۰ میلیون متر به ۴۱۸ میلیون متر افزایش یافت و محصول کارخانه های قند کشور از ۶۰/۰۰۰ تن به ۲۱۷/۰۰۰ تن بالغ گردید و در اواخر سال ۲۵۲۱ میزان سرمایه های خارجی که بر اثر قانون جلب حمایت سرمایه های خارجی در ایران در امور صنعتی بکار افتاده بود برابر ۱/۱۸۵/۰۰۰/۰۰۰ ریال گردید .

کشاورزی ایران نیز مانند سایر امور و برنامه های جاری کشور در اثر وقوع جنگ جهانی دوم و تجاوز قوای بیگانگان به سرزمین ایران دچار وقفه و رکود شد ولی آغاز پیشرفت در مورد کشاورزی را می توان از تاریخ هفتم بهمن ماه ۲۵۰۹ (۱۳۲۹) با فرمان شاهنشاه آریامهر مبنی بر واگذاری املاک پهلوی به کشاورزان دانست در این سال بود که شاهنشاه برای پایان دادن

بوضع ناپسامان و آشفته طبقه روستانشین تصمیم گرفتند که در راه تقسیم املاک سلطنتی مانند سایر شئون پیشقدم باشند در سال ۲۵۱۱ (۱۳۳۱) بانکی بنام بانک عمران و تعاون روستائی تشکیل شد تا به عمران و آبادی املاک مزروعی کمک کند. در سال ۲۵۱۴ لایحه فروش خالصه جات دولتی به تصویب مجلسین رسید و بموقع اجرا گذارده شد. تقسیم املاک سلطنتی و فروش اراضی خالصه گام مؤثری بود که در راه آزادی کار و کوشش طبقه روستانشین برداشته شد. از سال ۲۵۱۶ (۱۳۳۶) وظیفه تقسیم املاک به بانک عمران محول گردید تا آن سال تعداد ۹۷۹ قریه بوسیله اداره املاک تقسیم شده بود بعد از آن نیز تعداد ۴۲۰ قریه دیگر بوسیله بانک عمران تقسیم گردید که مجموعاً تا سال ۱۳۴۱ بین ۴۲/۲۰۳ کشاورز ۱۹۹/۶۲۸ هکتار زمین تقسیم گردید که از این تعداد ۱۷/۲۰۳ نفر روی نسق و ۲۵۰۰۰ نفر روی تقسیم منظم صاحب زمین شدند در سال ۲۵۱۲ (۱۳۳۲) سازمان ترویج کشاورزی و در سال ۲۵۱۳ (۱۳۳۳) واحد مهندسی زراعی و در سال ۲۵۱۴ (۱۳۳۴) بنگاه مستقل آبیاری تأسیس گردید. هدف این سازمانها تهیه برنامه های نوین جهت ارشاد و راهنمایی کشاورزان، تعویض و معرفی بذر بهتر، تعلیم مایه کوبی برای دامها و طیور، دفع آفات نباتی، بکار بردن اصول جدید باغبانی، ترویج سبزیکاری، راهنمایی کشاورزان برای استفاده صحیح از آب و خاک، ایجاد مزارع نمونه کشاورزی، حضر چاههای عمیق و نیمه عمیق، احداث سدهای بزرگ و کوچک و نظایر آن انجام شد. برای بهبود نسل دامها و پرورش طیور نیز گامهای مثبتی برداشته شد. استقرار کلینیکهای دامپزشکی در نقاط مختلف کشور و همچنین ایستگاههای تولید طیور و تخم مرغ و افزایش

ماشینهای جوجه‌کشی و ظرفیت آنها در طی ۹ سال از ۵۰۰۰ به ۱/۲۰۰/۰۰۰ و همچنین راهنمایی‌های لازم به دامداران بمنظور استفاده بهتر از شیر، گوشت و پشم دامها از جمله اقداماتی است که در طی این سالها صورت گرفته است. در اردیبهشت ماه سال ۲۵۱۹ (۱۳۳۹) قانون اصلاحات ارضی بتصویب مجلسین رسید ولی طرحی که برای این قانون تسلیم شده بود با اصل تصویبی اختلاف زیادی داشت و اصولاً تصویب آن گرهی از کار مملکت نمی‌گشود چنانکه وزیر کشاورزی در سال ۲۵۲۰ (۱۳۴۰) در مورد این قانون چنین گفت « قانون تصویبی مجلسین درباره اصلاحات ارضی در ایران قابل اجرا نیست و نقض غرض است .... قانونی است که برای تثبیت اساس مالکیت در ایران بوجود آمده است .... علت هم آن بود که در آن زمان کسانی که در مجلسین این قانون را تغییر داده و سپس بتصویب رسانده بودند، خود از مالکان بزرگ ایران بودند. در نتیجه دولت در خصوص اصلاحات ارضی تصویبنامه‌ای را در ۳۸ ماده گذراند و بر طبق مواد تنظیمی این تصویبنامه تغییرات زیادی در قانون مصوبه مجلسین حاصل گردید بطوریکه می‌توان گفت در شکل قانون قبلی تغییرات اساسی و کلی داده شد بطوریکه قانون مصوبه توانست بامقتضای جامعه ایرانی منطبق گردد .

در زمینه ارتباطات و مواصلات باید اظهار داشت که در سال ۲۵۱۱ (۱۳۳۱) ایران به اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور پیوست و توانست از تسهیلات و مزایای این سازمان بین‌المللی استفاده نماید. علاوه بر آن کوشش شد که امور ارتباطی مطابق سیستم‌های جدید تهیه و تأمین گردد و بتدریج وسائل و تجهیزات مدرنی خریداری و نصب گردید. در سال ۲۵۱۲ تعداد ۲۷/۸۰۰ شماره تلفن خودکار در تهران مشغول کار بود که در سال ۲۵۲۱ این رقم به ۸۲/۱۰۰ شماره

رسید و ضمناً بتدریج تلفنهای مغناطیسی شهرستانها نیز به تلفن خودکار تبدیل شد. در آغاز ارتباط تلفنی بیسیم فقط بین سه شهر تهران، مشهد و تبریز دایر بود که در پایان سال ۲۵۲۱ با ۳۴۶ نقطه کشور این ارتباط برقرار شد. خبرگزاری پارس که در سال ۲۴۹۳ (۱۳۱۳) بنام آژانس پارس تشکیل یافته بود، در این سالها با جدیدترین وسایل برای ارتباط دائم با خبرنگاریمهای مهم جهان مجهز شد. ایجاد دفاتر اطلاعات و مطبوعات در کشورهای خارج، تأسیس دفتر طرحها و بررسیها و تهیه مرکز آرشیو در اداره اطلاعات، چاپ و انتشار مطالبی بزبانهای خارجی، تهیه فیلمهای مستند از مظاهر تمدن و فرهنگ ایران، تأسیس استودیوهای مجهز، تأسیس مراکز فرستنده رادیوئی در شهرستانها از اقدامات موثری بود که صورت گرفت، قدرت فرستندههای پخش صدا در سال ۲۵۱۲ فقط ۳۸ کیلووات بود که در سال ۲۵۲۱ به ۸۹۷ کیلووات افزایش یافت. در سال ۲۵۱۳ برای نخستین بار ارتباط تله فو تو با تعدادی از کشورها دایر گردید و در ساختمان مرکزی مخابرات که در سال ۲۵۱۹ آماده شد. جدیدترین دستگاههای ارتباطی از قبیل دستگاههای مخابرات تلکس داخلی و بین المللی و کلیه کانالها و ترمینالهای تلگرافی و تلفنی، دستگاههای مولتی تلکس و پلمهای تلفن کاربرد نصب گردیدند. در مورد راههای ارتباطی کشور باید اظهار داشت که از سال ۲۵۱۲ تا ۲۵۲۱ مجموعاً ۵۴۹۸ کیلومتر راه آسفالتی و در حدود ۲۰۲۵ کیلومتر راه شوسه درجه یک ۱۱۸۳۹ کیلومتر راه شوسه درجه ۲ با بهترین استانداردها ساخته شد و بموازات احداث راههای جدید آسفالتی کردن آنها به امر راهداری و مکانیزه نمودن آن نیز توجه مخصوصی شد بطوریکه ارزش ماشین آلات راهداری در طی دو سال از رقم ۲۵ میلیون ریال به ۹۹ برابر افزایش نشان میداد و در سال

۲۵۲۱ این رقم به ۱۰۰۰ میلیون ریال رسید. از سال ۲۵۱۲ تا ۲۵۱۹ در حدود ۱۰۷۴ کیلو متر راه آهن جدید احداث گردید و بمیزان قابل توجهی بر تعداد لکوموتیوهای راه آهن افزوده شد. با توجه با افزایش کمی، برای بالابردن سطح کیفی امور نیز اقدامات موثری صورت گرفت.

در زمینه های دیگر از جمله امور مالی کشور، عمران و آبادی شهرها، روابط بین کارگر و کارفرما، خدمات اجتماعی و کارهای عام المنفعه، سیاست های بازرگانی داخلی و خارجی و نظایر آن سخن بسیار است که برای جلوگیری از اطاله کلام از ذکر آنها خودداری میگردد ولی لازمست که اظهار شود که تأثیر این کوششها و پیشرفتها را باید گاه بطور مستقیم و گاه بصورت غیر مستقیم در وضع زندگی کلیه طبقات مردم جستجو کرد.

این پیشرفتها باعث شد که خانواده ها از رفاه نسبی اقتصادی بهتری برخوردار شوند و در نتیجه نحوه زیست و نحوه خواستها و نیازمندیها تغییر یافته و بطور کلی وضع زندگی مردم بسوی زندگی بهتر و برتری جریان یابد. ولی باید اظهار داشت پیشرفتهائی که خاصه از سال ۲۵۱۲ تا ۲۵۲۱ در کشور ایجاد شده بود قسمت اعظم مردم کشور را در برنگرفته بود و یاباه اصطلاح قاعده مثلث اجتماع که اکثریت يك جامعه را تشکیل میدهند از این پیشرفتها نصیب بسیاری نبرده بودند. برای اینکه تحولات سازنده کشور به نتیجه مطلوب برسد و رشد آن متناسب با پیشرفتهای اقتصادی و اجتماعی جامعه ایرانی باشد ایجاد نظام سازنده و جدیدی برای کشور احساس گردید.

سألهای

۲۵۲۱-۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۴۱-۱۳۵۵ خورشیدی)

با پیام اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر در کنگره‌ای مرکب از ۴۸۰۰ نفر از روستائیان و نمایندگان سراسر کشور در تاریخ ۱۹ دیماه ۲۵۲۱ (۱۳۴۱) انقلاب ایران آغاز گردید . «اصولی که من بعنوان پادشاه مملکت و رئیس قوای سه‌گانه به آراء عمومی می‌گذارم و بدون واسطه مستقیماً رأی مثبت ملت ایران را در استقرار آن تقاضا می‌کنم بشرح زیر است .

۱- الفاء رژیم ارباب و رعیتی با تصویب اصلاحات ارضی بر اساس لایحه اصلاحی قانون اصلاحات ارضی مصوب ۱۹ دیماه ۱۳۴۰ و ملحقات آن .

۲- تصویب لایحه قانونی ملی کردن جنگلها در سراسر کشور .

۳- تصویب لایحه قانونی فروش سهام کارخانجات دولتی بعنوان پشتوانه اصلاحات ارضی .

۴- تصویب لایحه قانونی سپیم کردن کارگران در منافع کارگاههای تولیدی و صنعتی .

۵- لایحه اصلاحی قانون انتخابات .

۶- لایحه ایجاد سپاه دانش بمنظور تسهیل اجرای قانون

تعلیمات عمومی و اجباری .»

انقلاب ایران در شرایطی تحقق یافت که عطش اصلاح طلبی در میان طبقات مختلف مردم خاصه طبقات تحصیلکرده و روشنفکر با اعلاء درجه رسیده بود و بهمین سبب مردم باشیفتگی خاص و باشور و هیجانی بی نظیر ۱۷ روز بعد یعنی در روز ششم بهمن ماه به لوایح شاهنشاه آریامهر رأی مثبت دادند و برای نخستین بار زنان ایران همدوش مردان آراء خود را به صندوقها ریختند .